

MODALITĂȚI DE EXPLOATARE A MOȘILOR STĂPÂNITE DE BOIERII FILIȘENI ÎN JUDEȚELE MEHEDINȚI ȘI DOLJ

ILEANA CIOAREC*

Originari din localitatea Filiași, situată în vecinătatea orașului Craiova, de unde familia și-a luat numele, boierii Filișeni sunt atestați prima dată în secolul al XV-lea, când documentele menționează pe un anume Neagu Mogoș vornic.¹

Deținătorii unui întins domeniu funciar, Filișenii se pot alătura altor familii cu veche și îndepărtată ascendență boierească, probabil dinainte de constituirea statului feudal Țara Românească. Existența domeniului lor este dovedită atât de numeroase diate, testamente, cât și de mai multe hotărnicii, rămase ca mărturie de-a lungul timpului.

Țăranii clăcași de pe moșiile aflate în proprietatea boierilor Filișeni aveau numeroase obligații față de aceștia. Relațiile dintre stăpânii moșiilor și locuitorii acestora sunt puse în evidență de reglementările juridice de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Ei trebuiau să presteze claca și dijma așa cum fuseseră stabilite de Legiuirea Caragea² și de Regulamentul Organic³.

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova; e-mail: ileanacioarec@yahoo.com.

¹ Dan Pleșea, *Marele ban Dobromir și neamul său*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, nr. 1–2, Iași, Editura Academiei Române, p. 181; Idem, *Contribuții la istoricul mănăstirii Stănești (Vâlcea) și al ctitorilor ei*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 5–6, 1965, p. 409.

² Această legiuire menținea claca de 12 zile pe an, dar lăsa stăpânului libertatea de a încheia învoielii agricole și pentru mai puține zile, iar clăcașului posibilitatea de a plăti cele 12 zile tot cu un zlot, în cazul în care stăpânul nu avea nevoie de lucru și consimțea să ia claca în bani. Stăpânul nu-și putea duce clăcașii la lucru pe alte moșii ale sale la o distanță mai mare de 2–3 ore de moșia pe care locuiau. Clăcașul, care folosea pământul moșiei, trebuia să dea din toate produsele dijmă în natură: din grâu și din orz din zece clăi una (inclusiv transportul la aria stăpânului), din fân din zece clăi una, din porumb din zece banițe una. Clăcașul care avea vie urma să dea dijmă (otaștină) din 20 de vedre de vin una în natură, iar în bani, numai pe bază de învoială. Clăcașii care aveau oi (stâni), pe care le țineau în cursul verii pe moșie, erau obligați să dea brânză sau bani, după învoială, iar pentru locul (perdeaua) unde fătau oile și unde se hrăneau în perioada de la 25 martie până la 23 aprilie, câte un miel și un taler de perdea. Clăcașul care avea capre era obligat să dea câte 4 bani de capră pe an (2 bani vara și 2 bani iarna), iar cel ce avea stupi, câte 4 bani de stup. Pentru porci, clăcașul era scutit de dări, în schimb nu-i putea băga la ghindă sau jir în pădurea poprită de stăpân, fără învoială și plată. Clăcașul care prindea pește în balta moșiei urma să dea zeciuală (un pește din zece), pescuitul liber în heleșteul stăpânului fiindu-i interzis. El nu avea voie să vândă vin (fără autorizație și dare de câte un taler de bute și de câte o vadră de vin de clăcaș) și rachiu, să țină băcănie și să-și facă moară pe moșie, fără învoială și plată (*Legiuirea Caragea*. Ediție critică, București, Editura Academiei Române, 1955, pp. 44–48; Ilie Corfus, *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Române, 1969, p. 13–14; A și G. Oțetea, *Țăranii sub regimul Regulamentului Organic*, în „Studii și articole de istorie”, vol. I, 1956, pp. 136–150.

³ Potrivit noii legiuiri, clăcașul era îndatorat, să lucreze proprietarului pe moșia căruia locuia 12 zile de clacă (4 primăvara, 4 vara și patru toamna) pe an cu plugul sau cu carul, dacă le avea,

În județul Mehedinți această familie boierească a stăpânit moșiile Poiana, Ilovăț, Nevăț și Rogova.

Pe moșia Poiana în perioada regulamentară, clăcașii erau obligați să presteze față de proprietar numărul de zile de clacă stabilit de Legiuirea Caragea (douăsprezece). Dacă nu puteau să le efectueze, trebuiau să plătească 12 lei (câte un leu pentru fiecare zi de lucru). Ei erau datori să dea dijma în natură (din zece părți una) din aproape toate produsele pe care le obțineau.⁴ Excepție făcea dijma din fân care era achitată în bani. Clăcașii trebuiau să transporte până la conacul proprietarului câte un car de lemne. În cazul în care nu puteau îndeplini această îndatorire erau nevoiți să achite 3 lei sau să are câte un pogon în plus.⁵

Clăcașii de pe moșia Nevăț au încheiat la începutul perioadei regulamentare o înțelegere cu Tache Filișanu, proprietarul moșiei. Potrivit acesteia, ei erau obligați să presteze jumătate din numărul de zilele de clacă în muncă iar jumătate să le achite în bani (1 leu pentru fiecare zi de clacă). Erau datori să dea zeciuiala din toate produsele obținute și să transporte pentru proprietar câte un car de lemne.⁶

Țăranii de pe partea de moșie din Rogova a familiei Filișanu au încheiat în anul 1780 o înțelegere cu Matei Filișanu prin care se angajau să presteze câte trei zile de clacă de familie și să dea zeciuiala din produse. În anul următor, Matei Filișanu a redus obligațiile pe care locuitorii le aveau față de el. Acum sătenii trebuiau să efectueze numai două zile de clacă. Această situație s-a menținut până în anul 1827, când noua proprietară a moșiei, Anița Filișanu, i-a obligat să-și îndeplinească obligațiile conform dispozițiilor Legiurii Caragea. Nemulțumiți de

precum și cu numărul legal de vite de muncă. Cel care nu avea vite de tracțiune urma să lucreze zilele clăcii cu mâinile. Clăcașul trebuia să dea stăpânului dijma din produsele obținute de pe pogoanele de făneată și arătură și anume una din zece (zeciuială), afară de cazul când pentru această dijmă s-ar fi încheiat între clăcași și proprietari învoielii speciale. Singurul teren scutit de dijmă rămânea grădina casei. Tot această lege menținea între îndatoririle fiecărui clăcaș ziua de plug, pe care urma să o lucreze pe moșia unde locuia, precum și carul de lemne pe care trebuia să-l taie din pădurea moșiei și să-l ducă proprietarului, la o distanță care nu putea depăși 6 ore de drum. Dacă proprietarul nu avea pădure pe moșie, clăcașul urma să-i transporte, în locul lemnelor, un car de fân sau o cantitate de 500 ocale de grăunțe sau de 50 de vedre de băutură. Clăcașul fără vite de muncă urma să lucreze cu mâinile 3 zile pentru ziua de plug și alte trei zile în locul carului de lemne, dar putea să le plătească și în bani. Dacă proprietarul nu avea nevoie de munca clăcașilor săi, putea să perceapă zilele de muncă în bani, la prețul oficial, care urma să fie stabilit de Obșteasca Adunare la intervale de trei ani. Clăcașul care avea vie urma să dea dijmă (otaștină) din 20 de vedre de vin una. Proprietarul deținea, în continuare, monopolul asupra desfacerii băuturilor, cărnii și articolelor de băcănie, precum și pe cel al exploatării morilor, pădurilor, heleșteelor. Se desființa doar darea pe stupi (*Regulamentul Organic intrupat cu legiurile din anii 1831, 1832 și 1833 și adăogat la sfârșit cu legiurile de la anulul 1834 până acum, împărțite pe fiecare an, precum și cu o scară deslușită a materiilor, acum a doua oară tipărit cu slobozenia înaltei stăpâniri în zilele prea înălțatului prinț și domn stăpânitor a toată Țara Românească Gheorghe D. Bibescu Voevod*, București, 1847, pp. 74–78; Ilie Corfuz, *Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, pp. 78–79; Idem, *Agricultura în Țările Române 1848–1864. Istorie agrară comparată*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, pp. 23–24.

⁴ SJAN Mehedinți, Prefectura județului Mehedinți, dosar 1 (1160)/1833, ff. 343–345.

⁵ *Ibidem*, dosar 17 (1847)/1831, ff. 274–275.

⁶ *Ibidem*, ff. 374–379.

noile sarcini, la 7 iunie 1827, clăcașii au înaintat o jalbă domnitorului Grigore Ghica, cerând menținerea înțelegerii din 1780. Domnitorul a înaintat jalba Căimăcămiei Craiova, dar aceasta a fost respinsă. Același rezultat l-a avut și jalba din 1828. Căimăcămia susținea că cererea a fost respinsă deoarece trecuseră deja șapte ani de când se respecta pravila lui Caragea.⁷ Începând cu anul 1832, Anița Filișanu a arendat moșia Rogova lui Dumitrache Pleniceanu. La 13 ianuarie 1834, arendașul s-a plâns Ocârmuirii județului Mehedinți reclamând faptul că sătenii refuză să-și îndeplinească obligațiile pe care le aveau. El cerea să fie trimiși dorobanți care să-i determine pe clăcași să se supună.⁸ Văzând că nu se ia nici o măsură, la 30 martie și 6 aprilie 1834, arendașul s-a adresat din nou Ocârmuirii. El susținea că locuitorii care aveau vite nu voiau să transporte cereale la magaziiile sale.⁹ La 29 decembrie același an, clăcașii s-au adresat Ocârmuirii susținând că arendașul le cerea să plătească în plus câte o taxă de 120 de lei de familie. În cazul în care refuzau să o achite erau bătuți și închiși.¹⁰

La Ilovăț în perioada regulamentară, locuitorii erau obligați să presteze față de proprietarul moșiei numărul de zile de clacă stabilit de Legiuirea Caragea (douăsprezece). Ei erau datori să dea dijma în natură (din zece părți una) din toate produsele pe care le obțineau.¹¹ Clăcașii de pe această moșie nu erau obligați să dea dijma din fân. În anul 1832, venitul moșiei Ilovăț aflată în proprietatea lui Tache Filișanu, era de 9 690 de lei din care 5 265 de lei clăcile de la 351 de familii, 600 de lei dijma fânului, 175 de lei dijma grâului, 1 000 de lei dijma porumbului, 100 de lei dijma orzului, 800 de lei venitul cârciumilor, 850 de lei venitul morilor, 1 000 de lei otaștina¹² prunelor și viilor, 600 de lei din alte mărunțișuri (cânepă, fasole, varză).¹³

În anul următor, venitul aceleiași moșii se ridica la 19 012 lei din care 2 700 lei clăcile a 60 de familii cu patru boi, 2 640 lei clăcile a 80 de familii cu câte doi boi, 2 997 lei clăcile a 211 familii cu mâinile, 800 de lei dijma fânului, 525 de lei dijma grâului, 5 000 de lei dijma porumbului, 100 de lei dijma orzului, 1 000 de lei venitul cârciumilor, 850 de lei venitul a două mori cu câte o piatră, 1 600 de lei otaștina prunelor și viilor, 800 de lei din alte mărunțișuri (vinete, fasole, varză). În acest an moșia era arendată lui Panait Filip care plătea o arendă de 11 000 de lei anual.¹⁴

La 27 noiembrie 1834, locuitorii s-au plâns Ocârmuirii județului Mehedinți susținând că arendașul moșiei Ilovăț le cerea să plătească dări mai mari. Pentru ierbărit,

⁷ *Ibidem*, dosar 11(2285)/1831, f. 157.

⁸ *Ibidem*, dosar 3 (2202)/1834, f. 11.

⁹ *Ibidem*, ff. 271, 323.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 18 (2209)/1834, f. 401.

¹¹ *Ibidem*, dosar 17 (1847)/1831, ff. 347–349.

¹² Dijmă pe vii, reprezintă 1/5 din recoltă și se plătea în general în natură; taxă plătită proprietarului unei vii luate în arendă.

¹³ SJAN Mehedinți, Prefectura județului Mehedinți, dosar 24 (2786)/1832, f. 109.

¹⁴ *Ibidem*, f. 141.

sătenii erau nevoiți să achite 2 taleri¹⁵ de vita mare, 10 parale¹⁶ de vita mare și 60 parale de râmător. În afara de darea pentru ierbărit trebuiau să achite și câte 13 taleri și 20 de parale de fiecare casă. Clăcașii erau obligați să dea mai mult arendașului și din porumbul și rachiul pe care îl obțineau.¹⁷ La 25 decembrie același an, subcârmuitorul plășii Ocolul s-a adresat Ocârmuirii județului Mehedinți cerând să ia măsuri împotriva clăcașilor de pe moșia Ilovăț care refuzau să se supună ordinelor arendașului. El susținea că atunci când „a mers cinovnicul la casa arendașului, au început locuitorii înverșunați a ridica strigări netrebnice asupra arendașului”¹⁸.

În anul 1864 moșia se afla în stăpânirea Mariei Filișanu. Aceasta a arendat-o lui Constantin Bâlțeanu (Găina) pentru suma de 800 de galbeni anual. Din cele 1300 de pogoane cât măsura moșia Ilovăț, arendașul a păstrat 300 de pogoane, restul fiind împărțit clăcașilor. Pentru pogoanele primite ca prisoase sătenii se angajau să dea lui Constantin Bâlțeanu a treia parte din semănături și a doua parte din fân. Pentru pământul primit pentru ierbăritul animalelor, erau obligați să arendașului câte un pogon și să-i lucreze în plus pe lângă cele 12 zile de clacă, alte 3 zile pentru vitele mari. Pe cele 300 de pogoane, Constantin Bâlțeanu cultiva grâu, porumb și rapiță, obținând producții semnificative. La grâu a obținut 400 de ocale¹⁹ la pogon, iar la porumb 600 de ocale la pogon. Porumbul a fost vândut cu prețul de 18 sfanți suta. Arendașul s-a preocupat și de îmbunătățirea soiurilor pe care le cultiva. Astfel el a achiziționat sămânță de porumb de munte care era mult mai rezistentă în perioadele de secetă și se cocea mai repede. Pe moșia Ilovăț, Constantin Bâlțeanu creștea peste 300 de porci pe care ulterior i-a vândut la prețul de 11 galbeni perechea. Pentru creșterea lor, arendașul folosea porumbul stricat pe care nu-l putea vinde²⁰.

În județul Dolj, boierii Filișeni au stăpânit moșiile Salcia, Tatomirești și Filiși.

Moșia Salcia, în suprafață de 1 200 pogoane, a fost arendată în anul 1864 de către Catrina Filișanca lui Ștefan Veron cu suma de 1 000 lei anual. Pe cele 900 de pogoane de teren arabil arendașul cultiva grâu, porumb și secară. La grâu a obținut o producție de 600 ocale la pogon, iar la porumb 500 ocale la pogon. Balta care se găsea pe moșie a fost dată spre folosire locuitorilor care aveau obligația ca pe lângă numărul de zile de clacă prevăzute de Legiuiri să-i are în plus un pogon și să-i plătească câte 7 sfanți²¹. Pentru pământul primit pentru ierbăritul animalelor, clăcașii erau nevoiți să achite câte 2 sfanți pentru vitele mari. Pentru pogoanele primite ca prisoase sătenii

¹⁵ taler = monedă austriacă care s-a folosit și în Țările Române.

¹⁶ parale = monede divizionare egale cu a suta parte dintr-un leu vechi; mici monede turcești de argint care au circulat și în Țările Române în secolele XVIII–XIX.

¹⁷ SJAN Mehedinți, Prefectura județului Mehedinți, dosar 18 (2209)/1834, f. 333.

¹⁸ *Ibidem*, dosar 17 (1847)/1831, f. 55.

¹⁹ Oca = unitate de măsură de greutate, cu valorile de 1260 de grame (în Transilvania), 1271 de grame (în Muntenia) și 1291 de grame (în Moldova).

²⁰ Ion Ionescu de la Brad, *Agricultura română din județul Mehedinți*, București, f.a., pp. 579–580.

²¹ sfanț = monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat și în Țările Române la începutul secolului al XIX-lea.

din Salcia se angajau să-i dea arendașului a doua parte din semănături și a treia din fân²². În luna septembrie 1866 Catrina Filișanu s-a adresat prefectului de Dolj cerând să ia măsuri împotriva arendașului moșiei. Ea susținea că se înțelese cu Ștefan Veron ca să-i achite până la Sf. Dimitrie întreaga sumă a arenzii, însă acesta nici până la sfârșitul lunii noiembrie nu-și îndeplinise această obligație. Catrina Filișanu îl mai informa pe prefectul județului Dolj că va cere instanței de judecată să pună sechestru pe bunurile lui Ștefan Veron în cazul în care acesta nu achita întreaga sumă. Prefectul a înaintat plângerea făcută de Catrina Filișanu comisarului de poliție a județului Dolj cerându-i să ia măsurile necesare. Anchetând cazul, comisarul a aflat de la Ștefan Veron că achitase deja Catrinei Filișanu 1200 de galbeni ceea ce reprezenta două părți din arenda moșiei Salcia pe anul 1866. Arendașul susținea că ultima tranșă nu o putuse achita deoarece avuse unele probleme financiare.²³

La începutul perioadei regulamentare moșia Filiși a fost arendată lui Chiriac. În august 1836, clăcașii s-au plâns Prefectului județului Dolj susținând că arendașul „nu-i dijmua la vreme și le lua un preț nelegiuit pentru ierbăritul vitelor”²⁴. Ei mai reclamau că unii dintre locuitori erau obligați să plătească clacă și dijmă deși „nu se folosesc de moșie neavând nimic, ci umblă prin țară”²⁵. Prefectul a cerut subocârmuitorului plășii Gilort să-i pună în vedere arendașului să-i dijmuiască la timp pe clăcași și să nu mai ceară locuitorilor care nu se foloseau de moșie să-i plătească dijmă și clacă²⁶.

În anul 1838, noii arendași ai moșiei erau Ion Țolu și frații săi. La 4 iunie același an, aceștia reclamau Subocârmuirii plășii Gilort că țăranii refuzau să se supună acțiunii de măsurare a terenului dat de lege în folosință și încheierii de învoieli pentru prisoase pretextând că „ei nu au avut astfel de obicei în sat”²⁷. Câteva zile mai târziu, subocârmuitorul acestei plăși raporta prefectului că s-a deplasat personal la fața locului măsurând izlazul și cerând arendașilor să dea clăcașilor „pogoanele de muncă și de fâneți” și să se învoiască pentru prisoase.²⁸ În 1840, Dimitrie Filișanu a arendat moșia lui Christache Ivaniod. La începutul anului 1844, mai mulți săteni au reclamat Subocârmuirii plășii Gilort abuzurile la care erau supuși de către arendași. Ei susțineau că nu li se măsurase, pe deplin, pogoanele legiuite, li se impuseseră învoieli împovărătoare pentru pogoanele de prisos, iar vitele „leguite” fuseseră integrate celor „de prisos”, cerându-li-se să plătească taxă de ierbărit mai mare.²⁹

²² Ion Ionescu de la Brad, *op. cit.*, p. 518–519.

²³ SJAN Dolj, Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 151/1866, ff. 1, 5.

²⁴ *Ibidem*, dosar 12/1836, f. 137.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, f. 138.

²⁷ *Ibidem*, dosar 12/1836, f. 977.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, dosar 44/1844, f. 102.

În anul 1850, moșia a fost arendată de Dimitrie Filișanu lui Nicolae Politopolu. În anul 1854, mai mulți locuitori s-au adresat prefectului județului Dolj, susținând că arendașul moșiei nu le-a dat voie să-și pășuneze vitele în pădurea din vale pe care o păstra pentru el. Ei reclamau că li se permitea să-și ducă animalele doar în pădurea din deal acolo unde era ghindă puțină. Cereau să i să pună în vedere arendașului să le dea voie să pășuneze în pădurea din vale.³⁰ La 1 iunie 1860, arendașul s-a adresat prefectului județului Dolj menționând că sătenii din Filiași, deși erau obligați să presteze către proprietar, conform prevederilor Regulamentului Organic 22 de zile, refuzau să-și îndeplinească această sarcină. Mai susținea că, deși ceruse de nenumărate ori deputaților comunei Filiași să-i trimită zilnic câte 250 de oameni care să-i treiere rapița și să-i prășească porumbul, aceștia îi dăduseră doar 140–150, fiind nevoit să apeleze la sătenii de pe alte moșii pentru a nu rămâne cu lucrările agricole neefectuate. Cereea prefectului să ia măsurile necesare. Câteva zile mai târziu, subprefectul plășii Jiului de Sus a raportat prefectului că a dat lui Nicolae Politopolu doi jandarmi care să-l ajute să scoată oamenii la muncă. Văzând că cei doi jandarmi nu reușesc să-i determine pe clăcași să-și îndeplinească obligațiile pe care le aveau, subprefectul s-a deplasat personal la fața locului. El a reușit să-i convingă pe aproape toți locuitorii să treiere rapița și să prășească porumbul arendașului. Doar opt săteni din Filiași au refuzat.³¹ În perioada 1861–1863, arendaș al moșiei Filiași a fost Anastasie Diamandi. La 25 aprilie 1861, acesta s-a învoit cu sătenii pentru ierbăritul vitelor. Cei din urmă obțineau dreptul de a-și pășuna, liber, animalele pe moșie, în păduri, în bălți și în lunca din vale fără să fie nevoiți să plătească vreo taxă. Nu aveau voie să le pășuneze în grădinile pe care arendașul le închisese cu gard și în ogoare până când toată recolta nu era strânsă. În cazul în care încălcau aceste dispoziții, clăcașii trebuiau să-l despăgubească pe Anastasie Diamandi și să-i repare gardurile³². Cei care dețineau caii erau obligați să treiere grâul arendașului și să-l transporte la conacul de pe această moșie. Clăcașii trebuiau să dea dijma din toate legumele pe care le obțineau în grădini, din livezile de pruni și din vii. Aceasta varia de la un produs la altul. Dacă în cazul orceagului de apă și a verzei dijma era din cinci părți una, pentru restul trebuiau să dea din zece părți una³³. În ceea ce privește porumbul obținut, fiecare familie de clăcași avea obligația de a da, toamna, în plus câte o jumătate de ferdel.³⁴ Sătenii de pe moșia Filiași trebuiau să mai dea, anual, arendașului și câte doi pui de găină³⁵. În anul 1863 moșia a fost arendată lui Sava Ionovici. În același an, Sava Ionovici s-a plâns prefectului județului Dolj, susținând că mai mulți clăcași refuză să se învoiască „pentru prisoase de ierbăritul vitelor”³⁶. În anul următor, mai mulți săteni de pe moșia Filiași s-au

³⁰ *Ibidem*, dosar 39/1854, f. 331.

³¹ *Ibidem*, dosar 18/1860, ff. 583, 629.

³² *Ibidem*, dosar 30/1863, f. 4–5.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, dosar 30/1863, f. 14.

adresat și prefectului județului, susținând că arendașul refuză să le măsoare pogoanele legiuite și să se învoiască cu ei pentru ierbăritul animalelor. Ei menționau că inginerul pe care îl aduseseră pe cheltuiala lor să le măsoare islazul fusese alungat de consilierii comunali la insistențele lui Sava Ionovici.³⁷ Clăcașii erau nemulțumiți și de noile taxe, mult mai mari, pe care trebuiau să le plătească pentru pășunatul animalelor. Ei susțineau că acum erau nevoiți să achite 5 sfanți de vita mare, 5 lei de râmător și un sfanți de vita mică și nu 5 lei, 3 lei și 15 parale, respectiv, 35 de parale, așa cum plățiseră până atunci.³⁸ Sătenii mărturiseau că arendașul permisesese turmelor străine de capre și oi să pășuneze în izlaz.³⁹ Cereau prefectului să ia măsurile necesare și să-l determine pe Sava Ionovici să le măsoare islazul și să se învoiască cu ei pentru ierbărit⁴⁰.

La 20 iunie 1871, Dimitrie Filișanu, proprietarul moșiei Filași a reclamat prefectului că din cauza primarului nu-și putea efectua la timp lucrările agricole. El menționa că a solicitat edilului comunei să-i pună la dispoziție 700 de oameni care să-l ajute la strângerea recoltei, însă acesta i-a dat decât 40 de oameni, dintre care 30 erau copii cu vârsta cuprinsă între 7–10 ani, iar 6 erau femei. Pentru a-și putea efectua lucrările agricole proprietarul a apelat la 100 de oameni de pe alte moșii pe care a trebuit să-i plătească cu câte 3 sfanți pe zi. Cerea să se ia măsuri împotriva primarului⁴¹. În lunile martie și aprilie 1872, Stancu Popescu, reprezentantul lui Dimitrie Filișanu, s-a adresat prefectului județului Dolj, susținând că douăzeci și nouă de săteni din satul Filași au refuzat să-i efectueze arătura de primăvară. A solicitat trimiterea unor dorobanți care să-i determine pe locuitori să se supună. La scurt timp, prefectul a trimis la fața locului patru dorobanți însă aceștia nu au reușit să restabilească ordinea: „...După executarea ce li se face de dorobanți anume Râiosu Avram, Costandin Nastasie, Gogu Marin și Badica Vasile se opuseră revoltându-se asupra-le, încă Ștefan Dițu cu amenințare de moarte cu ciomagul asupra vieții numiților dorobanți și a caporalului de vătășei anume Grigore Șerban, asemenea amenința și Constantin Păun, jurându-se că îi va tăia pe dorobanți numai să-i prindă la casa lui. De grozava lor revoltă, numiții dorobanți precum și slujbașii comunali se mărginiră ca să-și poată apăra viața”⁴². Văzând că acest conflict între cei douăzeci și nouă de săteni și Dimitrie Filișanu nu se încheiase, la 23 mai 1872, subprefectul plășii Jiul de Sus a cerut prefectului să trimită un număr mult mai mare de călărași. În ciuda măsurilor luate, neînțelegerile între cele două tabere au continuat. Nemulțumit că sătenii refuză să-și respecte învoielile agricole, la începutul lunii octombrie 1872, Dimitrie Filișanu s-a adresat Judecătoriei Craiova. La 14 octombrie 1872 judecătorul a hotărât ca cei douăzeci și nouă de săteni să fie obligați să-și execute obligațiile pe care le aveau față de proprietar⁴³.

³⁷ *Ibidem*, ff. 14–15.

³⁸ *Ibidem*, f. 16.

³⁹ *Ibidem*, f. 17.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 18.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 81/1871, f. 2.

⁴² *Ibidem*, dosar 71/1872, f. 4.

⁴³ *Ibidem*, ff. 12–13.

La 20 noiembrie 1857, proprietarul Dimitrie Filișanu a încheiat un contract de învoială cu clăcașii de pe moșia Tatomirești. Aceștia erau obligați să efectueze câte 22 de zile de clacă pe an, cu vitele. Cei care nu aveau animale de muncă erau nevoiți să le îndeplinească cu mâinile. Sătenii aveau datoria de a da proprietarului dijma în natură din aproape toate produsele pe care le obțineau (din cinci părți una). Dijma în fân era înlocuită cu o taxă de 10 sfanți.⁴⁴ Mai erau obligați să are câte două pogoane și să facă câte două transporturi la Craiova. În cazul în care nu puteau să efectueze arăturile și transportul, clăcașii erau nevoiți să lucreze cinci zile în plus cu mâinile.⁴⁵ Pentru pășunatul vitelor nu erau datori să plătească taxă de ierbărit. Ei aveau doar obligația de a-și păzi animalele pentru ca acestea să nu distrugă culturile proprietarului. Aveau voie să taie lemne din pădurea de pe moșie, însă numai cu acordul lui Dimitrie Filișanu. În caz contrar, lemnele le erau confiscate și ei erau obligați să plătească doi galbeni.⁴⁶ Această învoială a rămas valabilă doar doi ani. La 11 aprilie 1859, proprietarul a încheiat o nouă înțelegere cu clăcașii. Potrivit acesteia, cei din urmă aveau obligația de a efectua anual câte 22 de zile de clacă cu vitele. Cei care nu dețineau animale le îndeplineau cu mâinile. Erau datori să are proprietarului câte patru pogoane (două primăvara și două toamna). Din produsele pe care le obțineau clăcașii trebuiau să dea dijma (din zece părți una sau din cinci una așa cum era în cazul fânului).⁴⁷ Trebuiau să efectueze câte două transporturi la Craiova sau de la Filași la Tatomirești. Pentru a li se permite să folosească podul plutitor de pe apa Jiului, sătenii erau datori să presteze câte două zile cu mâinile. Clăcașii nu aveau obligația de a plăti taxa pentru ierbărit.⁴⁸

În anul 1864 Smaranda Filișanu a arendat această moșie lui C. Păparizu. La începutul lunii decembrie 1877 proprietara acestei moșii s-a adresat subprefecturii plășii Jiu de Sus-Dumbrava, susținând că arendașul a permis sătenilor să taie mai multe lemne verzi, deși potrivit contractului de arendă, el nu avea acest drept. Sătenii care au tăiat lemne au fost obligați să-i muncească în plus lui C. Păparizu câte cinci zile cu mâinile. La 19 decembrie același an, subprefectul s-a deplasat în comuna Tatomirești audiind pe arendaș. Acesta a prezentat contractul de arendă. În el se stipula că zăvoaiele, pădurile și tufărișul erau lăsate în seama arendașului, însă nu se specifica dacă acesta avea voie să facă tăieri sau numai să le pășuneze. Audiind și pe locuitorii care tăiaseră lemne, subprefectul a aflat că primarul comunei, Ion Cojocaru, le dăduse voie, deși el primise ordin încă de la 29 noiembrie de la prefectul județului Dolj să-i oprească. Dându-și seama că primarul este complice cu C. Păparizu, subprefectul a redactat un proces verbal pe care l-a înaintat prefectului și în care îi cerea să ia măsuri pentru sancționarea edilului comunei.⁴⁹ La 12 iunie 1881, C. Brănescu, primarul comunei Tatomirești, informa pe subprefectul plășii

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 75/1859, f. 94.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 211.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 70/1881, ff. 372–373.

Jiu de Sus-Dumbrava că în ziua de 8 iunie sosise Ioan Angelescu, șeful portăreilor Tribunalului Dolj care urma să pună sechestru pe mai multe magazine cu porumb ale arendașului C. Păparizu. Cel din urmă era acuzat de Smaranda Filișanu că nu îi plătitise arenda pentru moșia Tatomirești. Șeful portăreilor ceruse primarului să desemneze patru persoane care să asigure paza magaziiilor pentru ca arendașul să nu fure porumbul din ele. Primarul a trimis două persoane să păzească magazinele. Aflând acest lucru, arendașul s-a deplasat la magazine și a început să-i amenințe pe cei doi oameni că-i împușcă cu revolverul. Aceștia au mărturisit lui C. Păparizu că sunt însărcinați de primar cu paza magaziiilor. Arendașul a început să-l amenințe pe edil că fie îl va ucide, fie îi va intenta numeroase procese pentru a-l discredita. Primarul a cerut prefectului să intervină și să ia măsuri împotriva arendașului care încercase de câteva ori să omoare și alți oameni din Tatomirești⁵⁰. Plângerile împotriva arendașului au continuat. În anul 1886, prefectul județului Dolj s-a adresat subprefectului plășii Jiului de Sus-Dumbrava cerându-i să-l informeze dacă încercase să ia măsuri împotriva arendașului C. Păparizu. Subprefectul a raportat superiorului său că atât el cât și primarul comunei Tatomirești i-au intentat mai multe procese arendașului pe motiv că acesta amenințase cu arma mai mulți locuitori și pe Smaranda Filișanu, proprietara moșiei și îi insultase.⁵¹ Fărădelegile comise de arendaș au continuat și în anii următori. La 20 august 1887, Smaranda Filișanu s-a adresat prefectului județului Dolj reclamându-i faptul că arendașul moșiei C. Păparizu a refuzat să îi plătească arenda, amenințându-o cu arma și distrugându-i grădina. Ea cerea să se ia măsurile care se cuvin împotriva arendașului.⁵² La 19 decembrie 1887, C. Mavromati, ajutorul subprefectului plășii Jiului de Sus-Dumbrava, a informat pe prefectul județului Dolj că, deplasându-se în comuna Tatomirești, a aflat că C. Păparizu, profitând de absența Smarandei Filișanu, i-a îndemnat pe locuitori să se răscoale și să taie lemne din pădurea proprietarei. C. Mavromati a audiat pe primarul Ion Cojocaru și pe câțiva dintre locuitori. Primarul i-a declarat că el a pus în vedere arendașului și locuitorilor să nu mai taie lemne din pădure, însă aceștia au refuzat să se supună ordinelor. Audiind pe locuitori, ajutorul subprefectului a aflat că arendașul, arătându-le un contract, le-a spus că pot să taie din pădure lemne fără să fie opriți de cineva. Locuitorii i-au mai mărturisit că atunci când C. Păparizu le-a dat voie să taie lemne era prezent și primarul comunei Tatomirești care nu a încercat să-i oprească. Ajungând în pădure, sătenii au fost opriți de pădurarii Smarandei Filișanu și duși la sediul primăriei unde, după ce li s-a întocmit un proces verbal, au fost lăsați să plece. Ulterior, fiind amenințat de C. Păparizu, edilul comunei a rupt procesul verbal existent, făcând unul nou care nu corespundea cu realitatea. Acesta apărea semnat de oameni care nu fuseseră prezenți în momentul întocmirii primului proces verbal.⁵³

⁵⁰ *Ibidem*, f. 376.

⁵¹ *Ibidem*, f. 375.

⁵² *Ibidem*, dosar 143/1887, f. 8.

⁵³ *Ibidem*, dosar 70/1881, f. 374.

Numeroasele moșii pe care boierii Filișeni le-au deținut în județele Dolj și Mehedinți precum și numărul mare de clăcași de pe acestea demonstrează atât calitatea lor de mari boieri (stăpâni funciari), cât și rolurile economice și sociale importante pe care le-au jucat în societatea românească.

THE EXPLOITATION OF THE ESTATES OWNED BY FILIȘANU BOYARDS

(Abstract)

Original from the locality Filișa, the Filișanu boyars are attested for the first time in the 16th century, when the documents mentioned a certain Neagu Mogoș vornic. Owning a wide landed property, the Filișanu family could join other families with an old and far off origin as boyars, probably before the foundation of the feudal state Walachia. The existence of their estate is proved by a great number of testaments and many others documents in which are specified the frontiers (hotârmicii) that have remained as a testimony along the time.

The socmen from the estates that belonged to Pera Opran had numerous obligations to him. They needed to work the corvée and to sharecrop, as there had been stipulated in the Law of Caragea and the Organic Regulation. These farming services could be different from one area to another, from one locality to another, or one estate to another.

The numerous estates from the property of Filișanu family, and the great number of socmen that worked on them, demonstrate the important economic role that he played in the Romanian society.

Keywords: the exploitation, the estates, the socmen, the corvée, Filișanu family.